

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра тюркської філології

Курсова робота
з тюркської філології

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ "АЛЛАН"**

Студентки 4 курсу групи Птур 14-20
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання

Освітньої програми

Турецька мова і література та
переклад,

друга східна мова,
західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.068 Східні мови та
літератури (переклад включно)

перша — турецька

Савіної Христини Сергіївни

Науковий керівник:

доц. Сіленко Наталія Василівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ — 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	
1.1 Дослідження поняття "фразеологізм" вітчизняними й зарубіжними вченими	5
1.2 Класифікація турецьких фразеологічних одиниць.....	10
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ "ALLAH"	
2.1 Структурні особливості турецьких фразеологічних одиниць з компонентом "Allah".....	14
2.2 Семантичні особливості турецьких фразеологічних одиниць з компонентом "Allah".....	17
Висновки до розділу 2.....	20
ВИСНОВКИ.....	21
АНОТАЦІЯ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26

ВСТУП

Фразеологія як наука продовжує розвиватися і привертати увагу все ширшого кола дослідників. Постають нові проблеми, уточнюються або ж по-новому висвітлюються питання, що досліджувалися досі. Однак, серед мовознавців немає одностайності щодо визначення центральної одиниці предмета, його природи, значення тощо.

Актуальність дослідження полягає у поповненні детальних відомостей про фразеологію турецької мови з погляду на структурні та семантичні особливості певних обраних для дослідження фразеологічних одиниць. Фразеологія є досить розвиненим розділом мовознавства, зокрема й в турецькій мові. Однак фразеологія, як наука продовжує розвиватися та потребує нових поглядів, які стосувалися безпосередньо фразеологізмів турецької мови.

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі структурних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць турецької мови з компонентом "Allah".

Мета роботи зумовила вирішення таких **завдань**:

- визначити загально-теоретичні основи дослідження фразеології турецької мови
- охарактеризувати структурні особливості обраних для вивчення фразеологічних одиниць
- проаналізувати семантичні особливості обраних для вивчення фразеологічних одиниць

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці турецької мови з компонентом "Allah".

Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць з компонентом ‘Allah’ в турецькій мові.

Матеріалом дослідження статті з наукових журналів Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, методологічні довідники, інтернет-джерела, фразеологічні словники TÜRKÇE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ YUSUF ZİYA BAHADINLI, Atasözleri Sözlüğü Омера Аксоя.

Методами, що ми використовуємо в ході нашого дослідження є метод збору інформації для пошуку фактичного матеріалу для дослідження; системного аналізу для відбору фактичного матеріалу та його групування; критичного аналізу, який був використаний з метою формування змістовного огляду праць науковців, які займалися вивченням фразеологічних одиниць; структурний метод для вивчення структурних особливостей фразеологічних одиниць.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вивчення фразеології турецької мови дістала свій подальший розвиток, незважаючи на те, що на сьогоднішній день існує певна кількість досліджень на цю тему; у практичному розділі нашої роботи були наведені та описані приклади фразеологічних одиниць з компонентом ‘Allah’ в турецькій мові з точки зору структурно-семантичних особливостей.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання результатів нашого дослідження для подальшого вивчення та дослідження фразеологічних одиниць турецької мови; підготовки до лекційних або семінарських занять викладачами й студентами філологічного відділення з дисциплін "Фразеологія турецької мови", "Турецька мова", "Лексикологія турецької мови" та інших тематичних спецкурсів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

1.1 Дослідження поняття "фразеологізм" вітчизняними й зарубіжними вченими

Фразеологія – це одна з найхарактерніших і найоригінальніших галузей мовотворчості народу. В ній найбільш виразно й повно виявляються народна мудрість і дотепність, специфіка народного мислення. Фразеологічні одиниці широко використовуються в розмовній та письмовій

формах турецької мови демонструючи її культуру, глибинність та багатство.

"Поняття "фразеологія" (від грец. "φρασίς" – спосіб вираження, зворот і "λογος" – слово, вчення), отже, існує в мові з такими значеннями: 1) розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови у її сучасному функціонуванні і з погляду історичного розвитку; 2) сукупність характерних засобів вираження думки, притаманних певній соціальній групі, окремому авторові, літературно-публіцистичному напрямові, діалекту чи групі говорів; 3) сукупність фразеологізмів тієї чи іншої мови". (Соболевська О., 2018).

За визначенням, поданим у "Сучасній термінологічній енциклопедії", фразеологізмами слід вважати "стійкі, зв'язані єдністю змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполучення або висловлення, які ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу й характеризуються образністю й експресивністю". (Селіванова О. 2008, ст. 711)

Ю. Бахадинли дає "фразеологізму" таке визначення: "Фразеологізм – група слів, що складається з двох або більш елементів, що мають певне значення, яке виходить за рамки буквального, і служать для урізноманітнення письмової або усної мови". (Тімкова Т., Федченко К., 2023, ст. 121)

"У турецькій лінгвістичній традиції слова, іменовані у вітчизняному мовознавстві фразеологізмами, позначаються терміном *deyimler* (вирази, ідіоми). Однак цей термін використовується не тільки для ідіом (тобто мовленнєвих оборотів), але і для приказок і навіть окремих образних слів: іменників, прикметників, а також дієслів". (Щитова М., 2016)

"Фразеологія, як наука сформувалася порівняно недавно. Кілька десятиліть тому були опрацьовані основні засади фразеології, що дало

можливість відокремити її від лексикології, стилістики та синтаксису. Посутня роль у вивченні фразеологізмів і в цілому стійких словосполучень належить лексикографічній практиці, що охоплює досить великий відрізок у часовому плані. Стійкі словосполучення привертали увагу дослідників з давніх давен. Першопроходцями тут по праву можна назвати лексикографів, які вивчали мовні скарби різних народів. Вони ставили перед собою мету зібрати і зберегти для майбутніх поколінь народні перлин, у тім числі: прислів'я, приказки, максими, влучні образні вирази тощо; чітко визначити й пояснити їх значення (зі стилістичних міркувань); вказати на джерело їх виникнення тощо". (Баран Я., 1997, ст.176)

Фразеологія, як лінгвістична дисципліна – порівняно молода наука. Першопочатком фразеології як лінгвістичної дисципліни асоціюють з роботами таких відомих мовознавців, як Ф.Буслаєв, О.Потебня, І.Срезневський, О.Шахматов, Шарль Баллі.

Проблемами дослідження фразеологічних одиниць, особливостям їх перекладу та структурним і семантичним особливостям приділяли увагу такі науковці, мовознавці та дослідники, як Л.А. Булаховський, Л.С. Паламарчук, Г.М. Удовиченко, А.В. Кунін, М.М. Сидоренко, Н.М. Шанський, О.О. Потебня, І.І. Срезневський, П.Ф. Фортунатов.

"З одного боку, цей розділ мови досліджений досить добре і "глибоко". Але різноманіттю та різнобічності теоретичних напрямів вчені намагаються приділити особливу увагу, а проаналізувавши дані, мають на меті, уточнити деякі властивості фразеологічних одиниць, визначити їхню роль й функції у мові.

Вивчення характеру і особливостей фразеологічної семантики можна віднести до числа проблем, навколо яких ще виникають суперечки. Проте слід брати до уваги те, що фразеологічна одиниця, передусім, явище

семантичне і будь яка спроба виключити її призведе до певних негативних наслідків.

Щодо фразеологічних одиниць безпосередньо турецької мови, то вони безперечно надають яскравості, неповторності, неперевершеності та індивідуальності мови і в деяких випадках емоційно забарвлюють її". (<https://vseosvita.ua/library/embed/01007riz-20b6.doc.html>)

В українському та зарубіжному, в тому числі й турецькому мовознавстві розробкою проблеми класифікації фразеологізмів займалися такі вчені, як: Ш. Баллі, О. Аксой, Л. Шубаси Узун, Л. Булаховський, Я. Бечко, Т. Тоненчук, К. Шпак, Ю. Висоцька, М. В. Кравчук, О. В. Арделян, Ю. В. Жарікова, Ж.Краснобаєва-Чорна, А.Коротка, Н.Л.Франчук, Т. В. Топалова, Л. О. Федоренко, Л. Б. Давиденко, С. А. Коркач, І. Л. Покровська та інші. (Федченко К., 2023)

Швейцарський лінгвіст Шарль Баллі, був першим науковцем, хто науково обґрунтував необхідність спеціального вивчення стійких словосполучень. (Соболевська О., 2018). "Він запропонував фразеологізмам визначення загального характеру: «поєднання, що міцно ввійшли в мову, називаються фразеологічними зворотами". (Віннікова Т., <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/567>)

"Більшість дослідників фразеології доходять висновку, що в останні роки помітна тенденція: "1) виділяти – як категорійні – декілька ознак фразеологічних одиниць; 2) розуміти відносність цих ознак; 3) усвідомлювати природу фраземи залежно від аспекту дослідження (синхронічного чи діяхронічного); 4) постійно зіставляти вільне словосполучення (речення) і фразеологічне (особливо у плані змісту), з одного боку, і слово та фразеологізм (у плані змісту і в плані вираження), з другого боку. Для розкриття диференціальних ознак фразеологізму, необхідно розглядати їх у зіставленні, порівнянні з іншими 9 одиницями

мови – словом і словосполученням, відзначаючи спільні та відмінні їх риси". (Соболевська О., 2018).

"Фразеологія, як лінгвістична дисципліна, в тому числі і в турецькій мові охоплює такі завдання: 1) вивчення фразеології в плані синхронії та діяхронії; 2) встановлення взаємозв'язку фразеології з суміжними дисциплінами; 3) розкриття внутрішнього механізму з'єднання компонентів, виявлення змін, що відбуваються у фразеологічній сполучуваності слів; 4) аналіз одиниць фразеологічного складу, що передбачає вивчення їх структури, відтворюваності, визначення обсягу фразеології і типової класифікації фразеологізмів; 5) дослідження характеру і властивостей значення фразеологізмів; 6) вивчення функціонування фразеологізмів; 7) інвентаризація фразеологізмів тощо". (Баран Я., 1997, ст. 176)

Першим турецьким мовознавцем, що спробував визначити поняття "фразеологізм", став О. Аксой. На його думку, "Фразеологізм – стійкий зворот, що в більшості випадків має значення, відмінне від буквального, і має нестандартну форму пояснення". Подібне визначення дає й Ю. Бахадинли: "Фразеологізм – група слів, що складається з двох або більш елементів, що мають певне значення, яке виходить за рамки буквального, і служать для урізноманітнення письмової або усної мови" (Федченко К., 2023)

Згідно із концепцією відомого турецького дослідника фразеології О. Аксоє, "фразеологія виокремлюється у самостійну лінгвістичну дисципліну, а також проводиться грань між прислів'ями та ідіомами; крім того прислів'я та ідіоми включаються у обсяг фразеології". (Aksoy Ö., 1995, s. 219)

"У сучасній лінгвістичній науці існують різні принципи класифікації фразеологізмів за загальною семантикою, та велика кількість праць,

присвячених дослідженню принципів класифікації сталих сполук, у основу яких покладено різні розуміння обсягу цієї галузі лінгвістики та різні критерії класифікацій, однак вона не є до кінця вирішеною. Особливої уваги заслуговують дослідження у площині тюркології, що є відносно новим напрямом українського мовознавства та потребує уваги лінгвістів-тюркологів". (Федченко К., 2023)

І. Л. Покровська досліджувала національну специфіку семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом із виконанням тематичної класифікації фразеологізмів та аналізом фразеологічних синонімів та варіантів з компонентом-зоонімом у сучасній турецькій мові. (Покровська І., 2006.)

К.Л. Федченко присвятила своє дослідження присвячене семантичній класифікації фразеологічних одиниць турецької мови із компонентом "Вода", а А.О Наконечна дослідженню семантики фразеологізмів з компонентом "Рука" в турецькій мові.

Отже, ми подали визначення ключових понять нашої роботи "фразеологія" та "фразеологізм", зазначили, хто із вітчизняних та зарубіжних дослідників та науковців займався їх вивченням й які роботи і дослідження були видані на цю тему.

1.2 Класифікація турецьких фразеологічних одиниць

Фразеологічна одиниця являє собою немодельоване словосполучення, пов'язане семантичною єдністю. У мовленні така єдність не створюється, а відтворюється в готовому вигляді і функціонує як єдиний член речення. Невеликі зміни структури фразеологічної одиниці не впливають на її основні ознаки. Стосовно обсягу фразеології вчені дотримуються різних думок. Це пояснюється винятковою складністю об'єкта дослідження й існуванням у мові низки перехідних випадків, що

перебувають між класичними фразеологічними одиницями і вільними, або, як їх зараз частіше називають, змінними сполученнями слів. Велике значення має також те, під яким кутом зору підходить учений до класифікації фразеологічних одиниць.

"Класифікація фразеологізмів з погляду семантичної злитості їхніх компонентів належить академіку В. Виноградову. Як відомо, фразеологізми виникають із вільного поєднання слів, яке вживається в переносному значенні. Залежно від того, наскільки виражено в них переносне значення, В. Виноградов і ділить їх на три типи: "фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення"" (Власенко Л., Тригуб І., 2019).

"Фразеологічні зрощення, або ідіоми – це абсолютно неподільні стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення слів-складників.

Фразеологічні зрощення мають низку характерних ознак:

– до їхнього складу можуть входити так звані некротизми – слова, які ніде, крім даного зрощення, не вживаються, і незрозумілі внаслідок цього з погляду сучасної мови;

– до складу зрощень можуть входити архаїзми; – вони синтаксично нерозкладні;

– у них неможлива здебільшого перестановка компонентів;

– вони характеризуються непроникністю – не допускають до свого складу додаткових слів.

Фразеологічні єдності – це такі стійкі поєднання слів, у яких за наявності загального переносного значення чітко зберігаються ознаки семантичної роздільності компонентів. Фразеологічні єдності деякою мірою зближуються із фразеологічними зрощеннями своєю образністю,

метафоричністю. Але, на відміну від фразеологічних зрощень, у фразеологічних єдностях образність усвідомлюється з погляду сучасної мови.

Характерні ознаки фразеологічних єдностей такі:

- яскрава образність, звідси випливає можливість збігу з паралельно існуючими словосполученнями;
- збереження семантики окремих компонентів ;
- неможливість заміни одних компонентів іншими;
- емоційно-експресивна забарвленість відіграє вирішальну роль;
- здатність вступати в синонімічні відношення з окремими словами або іншими фразеологізмами.

Фразеологічні сполучення – це усталені звороти, до складу яких входять слова і з вільним, і із фразеологічно пов'язаним значеннями. На відміну від фразеологічних зрощень і фразеологічних єдностей, що мають цілісне нерозкладне значення, «фразеологічні сполучення характеризуються смисловою розкладеністю». Цим вони схожі з вільними словосполученнями.

Характерні ознаки фразеологічних сполучень:

- у них допустима варіантність одного з компонентів;
- можлива синонімічна заміна стрижневого слова;
- можливе включення визначень;
- допустима перестановка компонентів;
- обов'язкове вільне вживання одного з компонентів і пов'язане вживання іншого". (Власенко Л., Тригуб І., 2019)

"Фразеологічні вирази – це тільки звороти з буквальним значенням компонентів. До фразеологічних виразів належать такі стійкі за своїм складом і вживанні фразеологічні звороти, які цілком складаються зі слів із вільним номінативним значенням, і семантично поділені. Їхня єдина особливість – відтворюваність: вони використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом і певною семантикою". (Власенко Л., Тригуб І., 2019)

"Вплив концепції У.У. Виноградова простежується в роботах турецьких лінгвістів з фразеології. У роботі турецького лінгвіста Лейли Шубаси Узун, присвяченій вивченню семантики турецьких фразеологічних одиниць, виділяються три типи фразеологізмів:

1. стійкі словосполучення, де всі компоненти переосмислені;
  2. стійкі словосполучення, де один із компонентів переосмислений, а інший зберігає одне зі своїх значень;
  3. стійкі словосполучення, де жоден компонент не переосмислений".
- (Aksoy O., 1995. ст. 205)

Фразеологічні одиниці турецької мови А. Аксой ділить на прислів'я (atasözler), ідіоми (deyimler), мовні формули (kalıplar) та парні слова (ikilemeler).

"Головна відмінність прислів'їв від ідіом, на думку Омера Аксоє, - це те, що в ідіомах немає повчання, поради, судження. Наприклад, "attan inip eşeğe binmek" - "проміняти чоботи на постолі", "etekleri zil çalmak" - "зазнавати радості, бути на сьомому небі від радості" - ідіоми, а в прислів'ях - наприклад, "ağaç yaşken eğilir" - "гнеться, поки молоде", "ne ekersen onu biçersen" - "що посієш, те й пожнеш" - є повчання, порада, тобто прислів'я". (Щитова М, 2016).

Отже, ми більш детально проаналізували визначення "фразеологічної одиниці", подали визначення поняттям "фразеологічні зрощення", "фразеологічні єдності", "фразеологічні сполучення" та "фразеологічні вирази", розглянули класифікацію фразеологічних одиниць академіка Виноградова та підкріпили її прикладами.

Висновки до розділу 1

У першому розділі нашого дослідження ми окреслили поняття "фразеології", як лінгвістичної дисципліни та поняття "фразеологізму"; подали короткий огляд зарубіжних та вітчизняних науковців, які займалися дослідженням фразеологічних одиниць в різні часи в різних мовах, зокрема і в турецькій мові; зазначили завдання, які охоплює нами фразеологія, як лінгвістична дисципліна; подали класифікацію фразеологічних одиниць та характерні ознаки кожного типу фразеологічних словосполучень.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ "ALLAH"

2.1 Структурні особливості турецьких фразеологічних одиниць з компонентом "Allah"

На відміну від фразеологізмів української мови, що складаються як мінімум з двох лексем, серед ідіом турецької мови виділяються не тільки поєднання, що складаються з двох, трьох і більше одиниць, але й однослівні найменування, що неодноразово відображаються в словниках. "Фразеологізми, на відміну від лексичних одиниць, мають низку характерних рис:

- фразеологізми завжди складні, вони утворюються з'єднанням кількох компонентів, що мають, як правило, окремий наголос, але не зберігають при цьому значення самостійних слів: наприклад, "Allah aşkına" - "Заради Бога!" (дослівно, заради любові до Бога), "Allahtan bulmak" - Будь проклятий! (дослівно знайти щось від Аллаха), "adın kurusun" – "помри" (дослівно, нехай твоє ім'я висохне);
- фразеологізми семантично неподільні, вони мають зазвичай значення, яке можна висловити одним словом: "Allah için" - "чесно", "правду кажучи", "Allahın belası!" - Клятий! Чорт забирай! "devede kulak" - "кіт наплакав, крапля в морі", "ruhunu teslim etmek" - "померти" і т.д. Щоправда, ця особливість властива не всім фразеологізмам. Є й такі, які прирівнюються до цілого описового вислову: "Allah eksikliğini göstermesin!" – Слава Аллаху за те, що є (тобто нехай Аллах не обділяє потрібним), "karaya oturmak" – «сідати на мілину» (потрапляти у вкрай скрутне становище). Такі

фразеологізми виникають у результаті образного переосмислення вільних словосполучень;

- фразеологізми на відміну вільних словосполучень характеризуються незмінним складом. Той чи інший компонент фразеологізму не можна замінити близьким за значенням словом, тоді як вільні словосполучення легко припускають таку заміну. Наприклад, замість кіт наплакав не можна сказати "кішка наплакала", "кошеня наплакала", замість розкинутого розумом - "розкинути головою". Те саме можна сказати і про турецькі фразеологізми: "Allah rahmet eylesin" - "нехай Аллах дасть спокій його душі" (при згадці про померлих). У цій ідіомі не можна слово "rahmet" (спокій, милосердя) замінити на "rahat" (спокій) або "merhamet" (милосердя, співчуття); "Allah razı olsun" - "дякую" (при вираженні подяки за щось). У цій ідіомі не можна слово "razı" (задоволений) змінити на "memnun" (задоволений, радісний) або інше подібне слово.
- фразеологізми відрізняються відтворюваністю. На відміну від вільних словосполучень, які будуються нами безпосередньо у мові, фразеологізми вживаються у готовому вигляді, що закріпилися у мові, якими їх утримує наша пам'ять. Це свідчить про передбачуваність компонентів фразеологізмів;
- більшості фразеологізмів властива непроникність структури: до їх складу не можна довільно включати будь-які елементи. Так, знаючи фразеологізм "başını aşağı eğmek" – «потупити погляд», ми маємо право сказати "başını daha aşağı eğmek" – «ще нижче опустити

погляд»; "Allah artırsın!" - "нехай Бог примножить!" – можемо сказати "Allah bin kere artırsın!" - "нехай Бог примножить в тисячу разів!".

- фразеологізмам властива стійкість граматичної форми їх компонентів: кожен член фразеологічного поєднання відтворюється у певній граматичній формі, яку не можна довільно змінити. Так, не можна сказати «бити байдики», «виточувати ліси», замінивши форму множини: байдики, ліси формами однини. У турецькій мові ідіома "güle güle" може перекладатися українською як "щасливо" (добре побажання), "Доброго шляху!", "Доброго часу!", "Усього хорошого!", "До побачення!". Але якщо змінити "güle güle" на синонімічну їй у морфологічному плані "gülerek gülerek", то це словосполучення не буде стійким виразом;
- більшість фразеологізмів характерний суворо закріплений порядок слів. Наприклад, не можна переставити компоненти у фразеологізмах "все тече", "все змінюється", "ні світ ні зірка" чи стійких турецьких словосполученнях "aşağı yukarı" – "приблизно, близько", "şöyle böyle" – "так собі", "dünden bugüne" – "з минулого і донині".

Водночас в українській мові фразеологізми дієслівного типу, тобто ті, що складаються з дієслова та залежних від нього слів, допускають перестановку компонентів: набрати до рота води – до рота води набрати, "каміння на камені не залишити". Чого не можна сказати про турецькі фразеологізми, бо місце дієслова в турецькій мові суворо закріплено наприкінці словосполучення: "Allah bilir!"- «Бог знає!», "Allah yarattı dememek"- «не мати ніякого жалю». Неоднорідність структури низки фразеологізмів пояснюється тим, що фразеологія об'єднує недостатньо одиниці ". (Щитова М, 2016).

2.2 Семантичні особливості турецьких фразеологічних одиниць з компонентом "Allah"

"У всіх мовах світу простежується чимало давніх слідів про Всесвіт і Бога/Аллаха. Як би далеко не йшла цивілізація, залишаючи за собою наївні релігійні перекази, вони не залишають мови, а переосмислюються, набувають з часом інших семантичних і стилістичних значень. Навіть у XXI столітті в миті щастя та горя будь-яка людина, незалежно від соціального або матеріального статусу, освіти, національності чи релігії, звертається в мові до Бога/Аллаха. Тому фразеологічні одиниці з компонентом "Allah" здатні висвітлювати позитивні чи негативні емоції". (Чаєнкова О., 2021)

Використання в мові фразеологізмів з компонентом "Allah" пояснюється тим, що суб'єкт найчастіше відчуває психічний або біологічний стан, виникнення якого пов'язують з впливом надприродних сил. Велика кількість фразеологічних одиниць з компонентом "Allah" можуть бути фразеорефлексивними, тобто людям природно вербально виражати ту чи іншу ситуацію, або дію, відчуваючи гостро-емоційний стан щастя, здивування, гніву, радості тощо. (Чаєнкова О., 2021)

"У словнику ісламізмів Аллах – Всевишній, Бог, творець і управитель всього суцього. В широкому значенні Бог взагалі, незалежно від релігії . У мусульманській традиції в Аллаха існує 99 найменувань, не всі вони широко використовуються, але деякі з них стали компонентами фразеологічних одиниць, отримавши символічне значення". (Словник іншомовних слів: Словник ісламізмів.)

Компонент "Allah" у фразеологічних одиницях вважається словом-онімом.

"Онім (від давньогрецької ὄνυμα — (в еолійському і дорійському діалектах) ім'я, назва) — слово, словосполучення чи речення, що слугує для

виділення іменованого ним об'єкта серед інших об'єктів, його індивідуалізації та ідентифікації. Власне ім'я". (Ганич Д. І., Олійник І. С., 1985, ст.360)

Фразеологічні одиниці з ключовим компонентом "Allah" у турецькій мові можна відокремити на такі підгрупи за семантикою слова "Allah":

1. Фразеологічні одиниці, де Allah виступає Мудрим покровителем:

Kör kuşun yuvasını Allah yapar – Сліпий пташці Аллах в'є гніздо;

Allah bir kapıyı kaparsa bin kapıyı acar – Якщо Аллах закриє одні двері, то відкриє тисячі інших;

Allah bir yastıkta kocatsın! – досл. Нехай Аллах зістарить на одній подушці;

Allah çam isteyene çam, mum isteyene mum verir – Аллах дає сосну тому, хто просить сосну і дає свічку тому, хто просить свічку – Кожному воздасться по заслугам;

Allah dar zamanlarında kulunun imdadına yetişir. – У тяжкі часи Аллах приходить на допомогу своєму слугі;

Allah doğrunun yardımcısıdır. – Аллах – помічник істини;

Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı acar – Якщо Аллах зачинить двері із срібла, то відкриє двері із золота;

Allah dağına göre kar verir – Яка гора, стільки й снігу на неї Аллах шле;

Kör kuşun yuvasını Allah yapar – Сліпий пташці Аллах в'є гніздо.

2. Фразеологічні одиниці, в яких "Allah" виступає допоміжником працьовитих людей:

Allah baltımı yakana baltımı, yağtımı yakana yağtımı verir – Хто багато віддає, тому Аллах багато дає;

Allah ilmi dileyene, mali dile digine verir – Аллах дає науку тому, хто просить, а багатство – тому, хто сам захоче;

Evvel deveni bağla sonra Allaha ismarla – Спочатку прив'яжи верблюда, а потім довіряй його Аллаху; на Бога надійся, а сам не зивай;

3. Фразеологічні одиниці, в яких "Allah" виступає разом з образами жадібності та користолюбства:

Allah kardeşi kardeş yaratmış, kesesini ayrı yaratmış – Аллах створив братів братами, але гаманці їм дав окремі. Дружба дружбою, а гроші – порізно;

4. Фразеологічні одиниці, в яких "Allah" виступає разом з образами нахабності, брехливості, лицемірства:

Allah bir dediğinden gayrı sözüne inanılmaz – Крім слів «Аллах єдиний» іншим його словам вірити не можна (про брехуна а лицеміра);

5. Фразеологічні одиниці, в яких "Allah" виступає разом з образами покарання:

Allah rızası gösterilmeyen hiçbir şeyde hayır yoktur – Немає добра у тому, що робиться без згоди Аллаха;

Allah'ın ondurmadığını – Навіть Аллах не витерпів з ним;

(Чаєнкова О., 2021)

"Зустрічаються фразеологічні одиниці з компонентами Нак, Mevla, Tanrı: Накк'а (Mevla'ya) kavuşmak (букв. з'єднатися з Господом (тур. Нак, Mevla) – відправитися на той світ; компонент Tanrı (укр. Господь) виступає як варіативний іменник у фразеолігчних одиницях: Tanrı (Allah) yarattı demek (букв. не говорити, що створив Господь (Аллах) – не жаліти/не щадити, Tanrı (Allah) aşkına – Заради Бога (Господа), Tanrı (Allah) korusun! – Нехай Господь (Аллах) береже ". (Покровська І., 2013. ст. 69–78)

Фразеологічні одиниці турецької мови з компонентом "Allah" за метою використання можна поділити на декілька груп, а саме:

1. Фразеологізми на висловлення побажання:

Allah insanı şaşırmasın! – Нехай Аллах не дасть загубити дорогу – (коли бажають щасливої дороги);

Allah acısın! – Хай допоможе Аллах!;

Allah eksiketmesin! – Дай йому Аллах щастя!;

Allah şifa versin! – Хай Аллах дасть здоров'я!;

Allah akıl fikir versin! – Хай Аллах дасть розуму!;

Allah beterinden saklasın! - Хай Аллах захистить від гіршого!;

Allah bir yastıkta kocatsın! – Дай Аллах старіти на одній подушці! (Бажають молодят, щоб їх шлюб був довгим);

Allah vere de! – Дай Аллах!;

Allah'a ısmarladık! – До побачення! Гарно залишатися!;

2. Фразеологізми на висловлення прохання:

Allahım sen bana sabır ver! – Аллах, дай мені терпіння!

Aman Allah! – Помилуй Аллах!;

Aman yarabbi! – Помилуй Аллах!;

Allah Allah! – О, Всевишній Аллах!;

Allah aşkına! – За ради Аллаха!;

Allahı'ı (Allah'ını) seversen! – За ради Аллаха! (дослівно якщо ти любиш Аллаха)

3. Фразеологізми на висловлення благословення:

Allah korusun! – Нехай Аллах оберігає!;

Bir yerine bin versin Allah (дослівно Замість одного Аллах нехай дасть тисячу) – Нехай Аллах віддасть йому сторицею!

Allah artırsın! – Нехай Аллах примножить!;

Allah bağışlasın! – Нехай Аллах благословить!;

Allah (bin bin) bereket versin! – Нехай Аллах дасть благословення!;

Allah acısını unutturmasın! – Нехай Бог допоможе йому забути його біль!;

Allah dört gözden ayırtmasın! – Бережи Вас Аллах! (дослівно Нехай Аллах не спускає очей);

Allah'a eman et! – Бережи Вас Аллах! (дослівно довіряємо тебе Аллаху);

4. Фразеологізми на висловлення прокляття:

Allah kahretsin! – Нехай Аллах покарає!;

Allahın belâni versin! – Нехай тобі Аллах дасть біду!;

Allahından bulsun! – Нехай знайде від Аллаха!;

Allah cezani versin! – Нехай покарає Аллах!;

Allah kahretsin! – Прокляття!;

Allahtan bulmak! – Будь проклятий!;

Allahın belası! – Клятий! Чорт забирай! ;

Allah'ın cezası! – Боже покарання! Кара Аллаха!;

5. Фразеологізми на висловлення подяки:

Allah a tikur! – Слава Аллаху!;

Oh Allaha şükür! – Ох, слава Аллаху!;

Allah eksikliğini göstermesin! – Слава Аллаху за те, що є./ Дякуємо Богу за те, що є;

Allah (senden) razı olsun! – Дякую, хай буде Аллах тобою задоволений; *Allah seninle birlik olsun!* – Дякую, хай буде Аллах з тобою!;

Allah hoşnut olsun! – Бережи Вас Аллах! (дякуючи комусь за щось);

Отже, ми дослідили структурні та семантичні особливості фразеологізмів з компонентом-онімом "Allah" та зазначили їх класифікації за семантикою слова "Allah" та за метою їх використання.

Висновки до розділу 2

У практичному розділі нашої роботи ми дослідили структурну будову та семантичні особливості 53 фразеологічних одиниць турецької мови з компонентом "Allah" взятих із словника сталих висловів Юсуфа Зіі Бахадинли "TÜRKÇE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ" та Atasözleri Sözlüğü Омера Аксоя; описали характерні структурні та семантичні риси фразеологічних одиниць турецької мови з компонентом "Allah"; зазначали визначення поняття "онім", яким вважається ключовий компонент фразеологічних одиниць, які ми вивчаємо в нашому дослідженні.

Структурні особливості будови фразеологічних одиниць турецької мови проаналізували ще на 10 прикладах фразеологічних одиниць з компонентом "Allah" взятих із словника сталих висловів Юсуфа Зіі Бахадинли "TÜRKÇE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ" та Atasözleri Sözlüğü Омера Аксоя. В ході дослідження семантичних особливостей фразеологічних

одиниць турецької мови з компонентом "Allah" на 57 наведених прикладах зі словника Юсуфа Зії Бахадинли "TÜRKÇE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ" та Atasözleri Sözlüğü Омера Аксоґа, спираючись на роботи перераховані у списку використаних джерел у ході нашого дослідження, умовно розподілили фразеологізми турецької мови з компонентом "Allah" на 5 груп за семантикою слова "Allah" та на 5 груп за метою їх використання фразеологічних одиниць з компонентом "Allah".

ВИСНОВКИ

У процесі нашого дослідження, ми досягли нашої мети у вивченні та аналізі структурних та семантичних особливостей фразеологічних одиниць турецької мови з компонентом "Allah". Ми виконали завдання, які зумовила мета нашого дослідження:

- нами було визначено загально-теоретичні основи нашого дослідження фразеології турецької мови, визначені ключові поняття нашої роботи, а саме "фразеологія", "фразеологізм" та "онім".
- нами були зазначені проблеми вивчення фразеології, як дисципліни, які залишаються актуальними досі;
- у ході опрацювання фактичного матеріалу дослідження були охарактеризовані структурні особливості 10 обраних для вивчення фразеологічних одиниць турецької мови з компонентом "Allah";
- нами було проаналізовано семантичні особливості на 43 обраних для вивчення фразеологічних одиниць турецької мови з компонентом "Allah".

Загалом у ході опрацювання практичного матеріалу ми обрали 53 фразеологічні одиниць турецької мови з компонентом "Allah", що цілком чітко демонструють загальну картину фразеології турецької мови з компонентами-онімами релігійної тематики. За допомогою таких методів опрацювання матеріалів, як метод збору інформації, системного, критичного та структурного аналізу, ми досягли такого висновку, що серед 53 обраних для вивчення фразеологізмів, 9 фразеологічних одиниць використовуються – на висловлення побажання, 6 фразеологічних одиниць

– на висловлення прохання, 8 фразеологічних одиниць – на висловлення благословення, 8 фразеологічних одиниць – на висловлення прокляття та 6 фразеологічних одиниць – на висловлення подяки. У 9 з досліджених нами прикладів фразеологічних одиниць з компонентом "Allah", Аллах виступає Мудрим покровителем, у 3 прикладах – допоміжником працьовитих людей, у 2 прикладах – виступає разом з образами жадібності та користолюбства, у 1 прикладі – виступає разом з образами нахабності, брехливості та лицемірства та у 1 прикладі – виступає разом з образами покарання. Усі опрацьовані терміни були взяті із фразеологічних словників TÜRKÇE DEYİMLER SÖZLÜĞÜ YUSUF ZİYA BAHADINLI, Atasözleri Sözlüğü Омера Аксоя.

Результати нашого дослідження демонструють його наукову новизну, що полягає у подальшому розвитку вивчення фразеології турецької мови та наведення вичерпних прикладів фразеологічних одиниць турецької мови, що цілком чітко демонструють загальну картину турецької фразеології; а також практичне значення нашого дослідження, яке полягає у можливості використання результатів нашого дослідження для подальшого детального вивчення та дослідження фразеологічних одиниць турецької мови.

ÖZET

Deyim ve atasözler bilimi gelişmeye ve daha geniş bir araştırmacı çevresinin dikkatini çekmeye devam ediyor. Yeni sorunlar ortaya çıkıyor, şimdiye kadar araştırılan konular yeni bir şekilde açıklığa kavuşturuluyor veya vurgulanıyor. Ancak konunun merkezi biriminin tanımı, mahiyeti, anlamı vb. konularda dilbilimciler arasında bir fikir birliği yoktur.

Araştırmanın alaka düzeyi ayrıntılı bilgilerin yenilenmesinde yatmaktadır. Araştırma için seçilen bazı deyim birimlerinin yapısal ve anlamsal özellikleri açısından Türk dilinin deyim bilimi hakkında bilgi. Deyiş bilimi, özellikle Türkçede dil biliminin oldukça gelişmiş bir dalıdır. Ancak deyim bilimi bir bilim olarak gelişmeye devam etmekte ve Türk dilinin deyim birimleriyle doğrudan ilgili yeni görüşlere ihtiyaç duymaktadır.

Araştırmanın amacı yapısal ve analizleri incelemek ve analiz etmektir. Türk dilinin "Allah" unsurlu deyim birimlerinin anlamsal özellikleri.

Çalışmanın amacı aşağıdaki görevlerin çözümünü belirledi:

- deyim bilimi araştırmasının genel teorik temelini belirlemek Türk Dili
- çalışma için seçilenlerin yapısal özelliklerini karakterize etmek ifade birimleri
- çalışma için seçilenlerin anlamsal özelliklerini analiz etmek ifade birimleri

Araştırmanın amacı Türk dilinin "Allah" unsurlu deyim birimleridir.

Çalışmanın konusu yapısal ve anlamsal özelliklerdir. Türkçede 'Allah' bileşenli deyim birimleri.

Arařtırmamız sürecinde Türk dilinin "Allah" unsurlu deyim birimlerinin yapısal ve anlamsal özelliklerini inceleyip analiz etme amacımıza ulařtıđ. Arařtırmamızın amacına göre belirlenen görevleri tamamladıđ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 176 с
2. Віннікова Т.О Шарль Балі про функціональну транспозицію <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/567>
3. Власенко Л. В., , Тригуб І. П., Фразеологічні одиниці та їх класифікація, 2019
4. Ганич Д. І., Олійник І. С., Словник лінгвістичних термінів. — К.: Вища школа, 1985. — 360 с.
5. Покровська І.Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом, Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2006.
6. Покровская И. Л. Турецкая фразеология и паремология коранического происхождения как фрагмент языковой картины мира. Международное ... издание "Karadeniz"/Black Sea, Yıl 5, Sayı 17, 2013. S. 69–78
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава 2008, - 711 ст.
8. Словник іншомовних слів: Словник ісламізмів. інтернет-джерело: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/mySIS.pl?showSISid=46609864-4036&action=showSIS&h=f>.
9. Соболевська Оксана, Українські фраземи й особливості їх творення Львів 2018
- 10.Тімкова Т.М., Федченко К.Л. Семантична класифікація турецьких фразеологічних одиниць із компонентом вода, ст.121, КНЛУ, 2023
- 11.Чаєнкова О., 2021 Одеська державна академія будівництва та архітектури
- 12.Щитова М.С., Дипломна робота фразеологізмів у заголовках сучасних засобів масової інформації Туреччини, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2016
- 13.Aksoy Ö.A. Atasözleri Sözlüğü. İstanbul, 1995, s. 219
- 14.Salih Aybey, Din Eğitimi ve Öğretiminde Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılmasının Önemi Üzerin Bir Araştırma, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018/1, c.17, sayı: 33

Інформаційні ресурси:

<https://yusufziyabahadinli.org/deyimler?title=allah>

<https://www.nkfu.com/allah-ile-ilgili-atasozleri-deyimler-ve-anlamlari-aciklamalari-allah-hakkinda/>

<https://www.secdem.net/egitim-bilgileri/atasozleri-ve-deyimler/allah-ile-ilgili-deyimler-ve-anlamlari.html>

<http://oldconf.neasmo.org.ua/node/567>

[https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/mySIS.pl?showSISid=46609864-4036&action=showSIS&h=f.](https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/mySIS.pl?showSISid=46609864-4036&action=showSIS&h=f)